

Az organikus zavarok tünettana és diagnosztikai kritériumai

Fullajtár Máté

2019. február

Az előadás vázlata

- Az organikus kórképek
- A demencia fogalma, doménjai
- A viselkedési és pszichés zavarok (BPSD)
- A demens betegek vizsgálata és diagnosztizálás
- Enyhe kognitív zavar (EKZ)
- Alzheimer-kór (AK)
- Lewy-testes demencia (LBD)
- Frontotemporális demenciák (FTD)
- Vaszkuláris demencia (VD)
- Demenciák egyéb formái
- Delírium
- Értelmi fogyatékoság, mentális retardáció
- Komplex esetismertetés
- Összdiaszám: 40

Az organikus kórképek

- organikus pszichiátriai zavar definíció(k)
 - organikus agyi betegség
 - szekunder módon agyi diszfunkciót okozó egyéb szomatikus betegség
- klinikum alapján
 - neurokognitív zavarok/demenciák
 - delírium
 - értelmi fogyatékoság, mentális retardáció
 - organikus háttérű pszichotikus állapotok, affektív zavarok, szorongásos zavarok...

I. rész

A demencia fogalma, doménjai

- szindróma, tünetek együttese
 - kognitív
 - viselkedési és pszichés tünetek
- Betegségek nemzetközi osztályozása (BNO-10)
 - demencia
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5. kiadása (DSM-5)
 - enyhe és a major neurokognitív zavar

A demencia jelentősége, leggyakoribb kórképek

- prevalenciája
 - 65 éves korban 5-10%
 - 75 éves kor esetén 15-20%
- demens betegek száma
 - 2050-re várhatóan 16,2 millió
- leggyakoribb betegségek
 - Alzheimer-kór (AK)
 - Lewy-testes demencia (LBD)
 - Frontotemporális demenciák (FTD)
 - Vaszkularis demencia (VD)

A viselkedési és pszichés zavarok (BPSD)

- viselkedési tünet
 - agitáció, agresszív magatartás, elkóborlás
- pszichés zavarok
 - irritabilitás, alvás és étvágyzavar, hallucinátoros élmények, doxazmák
 - depresszió
 - ☐ többnyire a demencia szindrómák prodromális stádiumában

A viselkedési és pszichés zavarok (BPSD)

- nem-farmakológiai kezelés
 - nyugodt környezet kialakítása
 - rugalmas, barátságos gondozói magatartás
 - pszichoszociális háttér, korábbi szokások ismerete
- farmakológiai kezeléséhez
 - nagy körültekintés szükséges
- nem megfelelően kezelt tünetek
 - fizikális, mentális egészség romlás
 - hozzátartozók esetében
 - betegek gondozását végző kezelőszemélyzet körében

A demens betegek vizsgálata és diagnózisalkotás

- megfelelő mennyiségű és minőségű információ
 - tájékozott külső szemlélő (családtag, gondozó)
- alapvető neuroradiológiai vizsgálatok
 - koponya MR, CT
- laboratóriumi vizsgálatok
 - pajzsmirigyfunkció, B12 vitamin szint, szifilisz szűrővizsgálat
- neuropszichológiai tesztek
 - demencia szűrőteszt
 - Mini Mentál Teszt
 - Óra Rajzolósi Teszt

Kognitív felméréshez szükséges információk

- anamnézis
 - szomatikus
 - ❖ szenzoros deficit felmérése
 - pszichiátriai
 - farmakológiai
 - iskolai végzettség
 - anyanyelv
- jelen állapot
 - szomatikus státusz
 - pszichés státusz
 - aktuális farmakoterápia

Az enyhe kognitív zavar (EKZ)

- BNO-10
 - enyhe kognitív zavar (EKZ)
- DSM-5
 - enyhe neurokognitív zavar
- prevalenciája
 - 2,8 és 23,4% között
- memóriakárosodás alapján
 - amnesztikus
 - ☐ ebből alakul ki az Alzheimer-kór
 - nem amnesztikus
 - ☐ frontotemporális demenciába (FTD), illetve Lewy-testes demenciába (LBD) konvertál
- cél a korai diagnosztika

Az enyhe kognitív zavar (EKZ) terápia, differenciáldiagnosztika

- nem gyógyszeres kezelés
 - fizikai, szellemi aktivitás
 - agyi rezerv kapacitás
 - ❖ strukturális tartalék
 - kognitív rezerv kapacitás
 - ❖ funkcionális tartalék
- gyógyszeres kezelés
 - nem áll rendelkezésre
- differenciáldiagnózis
 - szorongás vs. EKZ
 - ❖ „worried well” páciens
 - pseudodemencia

Alzheimer-kór (AK)

- leggyakoribb demencia szindróma
- betegek száma
 - 20 milliót is eléri világszerte
 - gyakran fel sem ismerik
- sporadikus öröklésment (95%)
- DSM-5
 - Alzheimer-kór valószínű és lehetséges diagnózisa
- BNO-10
 - idegrendszer betegségei
 - mentális- és viselkedészavarok csoportja

Az Alzheimer-kór klinikuma (DSM-5 alapján módosítva)

- a károsodás egy vagy több kognitív területen lappangva kezdődik
 - a memória és a tanulásképeség és legalább egy további kognitív terület érintett
- folyamatosan súlyosbodó, fokozódó hanyatlás
- hosszmetzeti kép során szakmai kihívás
 - súlyosbodó kognitív hanyatlás
 - viselkedési és pszichés zavarok
 - delírium fellépése

Esetismertetések

Alzheimer-kór

- első tünetek
 - rövid távú memória hanyatlása
 - ❖ „elfelejtettem, hogy mit hova tettem”
 - ❖ „feledékeny lettem....”
- kórkép súlyosbodása
 - „nem tudok már főzni”
 - „rosszabbul megy a vezetés”
 - „eltévedek”
- súlyos demencia esetén a heteroanamnézis kulcsfontosságú

Alzheimer-kór terápia

- AK kolinerg hipotézis
- AK gyógyszeres terápiája
 - acetilkolinészteráz-gátlók (AChE-gátlók)
 - ☐ donepezil, rivastigmin, galantamin
 - NMDA-receptor antagonisták
 - ☐ memantin
- hozzátartozók edukálása, támogatása
 - hozzátartozói csoport

Lewy-testes demencia (LBD)

- valószínűleg a második leggyakoribb neurodegeneratív demencia csoport
- gyakorisága az életkor előrehaladtával növekszik
 - 75 évnél idősebb populációban eléri az 5%-ot
 - férfi dominancia
- BNO-10
 - nem található meg
- DSM-5
 - major vagy enyhe neurokognitív zavar Lewy-testekkel

Lewy-testes demencia

- kognitív tünetek
 - korai szakaszban az epizodikus memória kevésbé károsodott
- visszatérő hallucinációk
 - többnyire vizuális hallucinációk
- egyéb neuropszichiátriai tünetek
 - bizarr tartalmú delúziók, depresszió, szorongás
- alvászavar
 - a REM-alvászavar gyakori
 - ❖ élénk, ijesztő álmok
- parkinsonismus
- neuroleptikum érzékenység
- tünetek hullámozása

Esetismertetések

Lewy-testes demencia

- hallucinációk - amire emlékeznek is a betegek -
 - „éjszakánként furcsa gyerekek voltak a szobámban”
 - „apró állatkák voltak a padlón”
- téveszme
 - „a halott férjem küldte őket”
 - „a szomszédokhoz szaladtam, mert nagyon féltem”
- parkinsonismus
 - „rosszabb lett a járásom”
 - „többször elestem”

Lewy-tesztos demencia terápia

- nem gyógyszeres terápia
 - fizikai aktivitás növelése
- gyógyszeres terápia
 - jelenleg nincs törzskönyvezett gyógyszer
 - típusos neuroleptikumok alkalmazása mindig kerülendő
- hozzátartozók edukálása, támogatása
 - hozzátartozói csoport

Frontotemporális demenciák (FTD)

- 65 éves kor előtt jelentkeznek
- családi halmozódását mutatnak
- klinikailag hasonló tünetekkel járó betegségcsoportnak tekinthető
- BNO-10-ben
 - Pick betegség külön kategória
- DSM-5
 - major vagy enyhe frontotemporális neurokognitív zavar

Frontotemporális demenciák

- viselkedéses változat
 - korán megnyilvánuló, diszfunkciós magatartás
 - szociális gátek elvesztése
 - impulzivitás
 - téves ítéletalkotás
- progresszív non-fluens afázia
 - folyékony beszéd korai megszűnése
- szemantikus demencia
 - szavak jelentésének korai károsodása jellemző
 - ☐ gördülékeny, de kiüresedett beszéd
 - ☐ beszédmegértés hiánya

Esetismertetések

Frontotemporális demenciák

- kritikai fékek csökkenése
 - „idegesít a Facebook, és a sok telefon”
 - „k... nem akarok ide járni”
 - „lányom egy k... lett”
- heteroanamnézis
 - korábban nem ilyen volt
 - beszéde évről-évre egyre rosszabb lett

Frontotemporális demenciák klinikum és terápia

- FTD tünetcsoportjai átfedést mutatnak
- nem áll rendelkezésre törzskönyvezett gyógyszer
- hozzátartozók edukálása, támogatása
 - hozzátartozói csoport

Vaszkuláris demencia (VD)

- VD diagnózis
 - túlságosan gyakran állítják fel az USA-ban
- Alzheimer-kór (AK) és a vaszkuláris demencia kapcsolata!?
- BNO-10
 - különböző VD formái
 - például VD akut kezdettel, multi-infarktusos VD
- DSM-5
 - major vagy enyhe vaszkularis neurokognitív zavar

Vaszkuláris demencia

- fizikális vizsgálattal góctünetek észlelhetők
- elbutulás és a cerebrovascularis betegség között időben kapcsolat van
- gyógyszeres terápia
 - piracetam, nicergolin, vinpocetin
 - ☐ hatékonyságát nem igazolták
 - ginkgo biloba
 - ☐ VD-ban és a kevert demenciákban is pozitív hatás

Esetismertetések

Vaszkuláris demencia

- első tünetek
 - „agyvérzésem óta nem tudom...”
- heteroanamnézis
 - a tünetek hirtelen alakultak ki

Demenciák egyéb formái

- reverzibilis demenciák
 - depresszió révén pseudodemencia
 - endokrin kórképek
 - érzékszervi problémák
 - neurológiai betegségek
 - kedvezőtlen gyógyszer mellékhatás

Céljaink

- korai diagnózisalkotás
- *reverzibilis demenciák korai felismerése*
- a betegek, a hozzátartozók és a gondozók képzése, pszichés támogatása
- progressziót lassító terápia időben történő elkezdése
- egyénre szabott terápia
 - korai intervenciók
 - integratív neuropszichiátriai szemlélet

II. rész

Delírium

- szindróma, tünetegyüttes
 - létezik legalább egy ok, ami kiváltja a tüneteket
- pszichopatológiai lelet
 - tudati vigilitás és integritás együttes zavara
 - pszichés státusza egésze érintett
- legfontosabb rizikófaktorok
 - kiváltó alapbetegség
 - magas életkor
 - már fennálló demencia

Delírium

- prevalencia
 - fiatal felnőtt korban
 - ☐ kevesebb, mint 1%
 - 55 éves kor körül
 - ☐ nagyjából 1%
 - speciális populációkban
 - ☐ intenzív osztályon kezelték
 - ☐ szívműtéten átesettek
 - ☐ idős betegek
 - ❖ 10-30%
 - ☐ terminális állapotú betegekben
 - ❖ 80%, vagy ennél magasabb

Delírium

- főbb etiológiai faktorok
 - intoxikáció
 - pszichoaktív szer megvonása
 - központi idegrendszer betegségei
 - metabolikus zavarok
 - infekciók
 - trauma
 - kiszáradás
- kezelés
 - szubintenzív-intenzív osztályos terápia

Esetismertetések delírium esetében

- heteroanamnézis
 - „reggel még nem ilyen volt”
 - „teljesen zavart lett”
 - „összevissza kezdett el beszélni”
 - „hullámzik az állapota”
- páciens
 - érdemi információ korlátozottan/nem nyerhető

Értelmi fogyatékoság, mentális retardáció

- DSM–5
 - értelmi fogyatékoság ill. az értelmi fejlődés zavara
- BNO-10
 - mentális retardáció
- észlelhető intellektus alapján
 - enyhe (IQ: 50-69)
 - közepes (IQ: 35-49)
 - súlyos (IQ: 20-34)
 - igen súlyos (IQ: 20 alatt)

Értelmi fogyatékoság, mentális retardáció

- etiológia háttér
 - genetikai okok, kromoszóma-rendellenességek
 - anyagcserezavarok
 - perinatális hypoxiás károsodás
 - intracerebrális vérzés
 - intrauterin infekciók, toxikus ártalmak
 - endokrin zavarok
- kognitív funkciózavar
- társuló pszichés tünetek
 - agitáció, agresszivitás, kóros motoros jelenségek, hangulatzavar...
- a funkcionalitás szintjének a meghatározása az elsődleges cél

Esetismertetés

György (84 éves)

- szomatikus anamnézis
 - magasvérnyomás, makula degeneráció
- pszichiátriai anamnézis
 - távolabbi negatív
 - első vizsgálat ambulanciánkon
 - panaszok
 - ❖ memóriaromlás
 - ❖ heteroanamnézis alapján jelentős szellemi hanyatlás, aktivitáscsökkenés pár hónap alatt

Differenciáldiagnózis, diagnózis, terápia

- képkötő
 - frontális túlsúlyú atrófia cerebri
 - krónikus vascularis encefalopathia
- hullámzó kognitív teljesítmény
- pszichotrop terápia
 - antidepresszáns adása
- szupportív betegvezetés
- diagnózis
 - enyhe kognitív zavar
 - organikus hangulatzavar

Hosszmetszeti kép

- pszichotrop terápia
 - antidepresszáns, melatonin
- új élethelyzet
 - idősek otthonába költözés
 - páciens félelmei
 - ☐ kiszolgáltatottság
- pszichoterápia
 - szelekció
 - ☐ új környezet megismerése
 - ☐ optimalizáció
 - ❖ felolvasóprogram használata
 - kognitív technika
 - ☐ katasztrófizálás azonosítása

Terápiás munka értékelése (2 év)

- a páciens az idősek otthonában él
- hangulata, aktivitása is jobb lett
- kognitív tesztek eredményei javultak

Felhasznált irodalom

- Pákáski M, Kálmán J. Major és minor neurokognitív zavarok. In: Füredi J, Németh A (szerk.) A pszichiátria magyar kézikönyve. Budapest: Medicina; 2015.p.409-31.
- Pákáski M, Kálmán J. A demencia farmakoterápiája. In: Füredi J, Németh A (szerk.) A pszichiátria magyar kézikönyve. Budapest: Medicina; 2015.p.510-19.
- Burns JM, Morris JC (authors). Mild Cognitive Impairment and Early Alzheimer's Disease: Detection and Diagnosis. Chichester United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd; 2008.
- Fullajtár Máté, Hidasi Zoltán. A dementia arcai. LAM (Lege Artis Medicinæ) 2018;28(01-02).
- Hidasi Zoltán, Tombor László, Fullajtár Máté. Organikus és időskori pszichiátriai kórképek, mentális retardáció. Nyomtatás alatt

Köszönöm a figyelmet!